

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ ЯК РЕДАКТОР ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

В. Житник (кафедра української мови НаУКМА)

М. Рильський був одним із титульних редакторів антології “Чеська поезія” (Держлітвидав, 1964), де автор цих рядків дебютував як перекладач. Збереглися аркуші окремих перекладів (10-х із 24) з помітками Рильського. Вони засвідчують виняткову чутливість поета до слова. “Підняти чи підтягти?” - запитує він, зустрівши друкарську помилку, хоча жодне з цих слів не суперечить контексту (йдеться про крила). Його колезі-редактору не подобається рядок “Все в тремтінні мліє”, і він пише: “Мліє — стан певної нерухомості, що погано в’яжеться з тремтінням”. Рильський на це відповідає: “А мліє в’яжеться (підкреслено двічі. — В.Ж.) з тремтінням!” Проте поету-академікові чужа була безапеляційність тону. Він не боїться засумніватися: “Сосен чи сосон?” Володіючи надтонким відчуттям евфонії, він скромно зауважує: “Може, Ви дасте щось точніше, але рядок треба фонетично розрідити!” або “Може, й є кращий епітет, ніж брудні, але марні наголос нелітературний”. Його спостереження часом виходили за межі суто редакторської роботи й містили влучні характеристики товаришів по перу. Так, на інвективі “Теодору Момзенові” А.Сови читаємо: “Дуже цікавий вірш! А В’ячеслав Іванов — учень цього Момзена!”

Того самого року автор цих рядків дебютував і як видавничий редактор — у Дитвидаві окремою книжкою вийшло оповідання І. С. Тургенева “Муму”. Сталося так, що видавництво, звернувшись до перекладу, здійсненого Рильським у 1928 р., повністю повторило його у верстці і поставило перекладача перед вибором: або переклад так і вийде, або до нього буде внесено зміни. М. Рильський підписав верстку 23 жовтня 1963 р., зробивши в ній понад 180 виправлень. Уже перші слова: “У Москві, в одній із дальніх вулиць...” — не задовольняють перекладача. Він пропонує: “У Москві, в одній із далеких її вулиць...”. Проте відкидає й цей варіант і пише: “В одній із далеких вулиць Москви...”. Так само: “Вона мала на його ласку, як на вірного та дужого сторожа”. Перше виправлення: “Вона була прихильна до нього, як до вірного та дужого сторожа”. Потім: “Вона обдарувала його, як вірного та дужого сторожа”. Зазнають змін і деякі інші речення: “Зайшов у якесь подвір’я, де будовано саме флігель” — “Зайшов у подвір’я дому, до якого прибудовували флігель”; “Одказав дворецький не конче сміливо” — “Одказав дворецький не дуже твердим голосом”; “Ноги [...] висунулися з-під сур-

дута, що ним він замість ковдри вкривався” — “... що був йому за ковдру”. Саморедагування Рильського спрямоване не тільки на підвищення художнього рівня перекладу, з часової дистанції він вносить корективи у мовну тканину твору. Переважно це реагування на ті зміни, що об’єктивно настали в літературній нормі внаслідок офіційної мовної політики минулих десятиріч. Так, замість *сливе* з’являється *майже*, замість *льокай* — *лакей*, замість *еспанське* — *іспанське*. З тих самих міркувань перекладач виправляє: *нараз* — *раптом*, *поспіль* — *підряд*, *похлібниця* — *нахлібниця*, *огулом кажучи* — *взагалі*, *ймовірно поглядала* — *довірливо ...*, *зле оцінювану* — *не оцінену належно тощо*. Усуваються окремі розмовні елементи: *обіщала стає обіцяла*, *котора* — *котра* (або *яка*), *совітом* — *порадою*, *неділь зо три* — *тижнів ...*, *завидки* — *заздрощі*, *дозволить* — *дозволить*, *з дитини* — *з дитинства*, *уп’ять* — *знову*, *розбалакує* — *розмовляє*, *указався* — *з’явився*, *уші* — *вуха*, *бра* — *брату*, *садовник* — *садівник*, *хурман* — *кучер*, *узлик* — *вузлик*, *хилиталась* — *хиталась*, *найшли* — *знайшли*, *зоставлений* — *запущений*, *житка* — *життя* і т.п. Вирази *узяв пояснювати*, *узяла скаржитися* одержують при інфінітиві дієслово *почав* (*почала*); *зайшла ніч* — *почалась...*; *витручав бочку* — *вибивав та витрушував ...* Прикметник кілька разів із постпозиції переводиться в препозицію. Прислівник *перше* перетворюється на *раніше*, прийменники і префікси *од* послідовно замінюються на *від*, а займенникові форми *біля* (*повз*, *на*, *до*) його та *до* (*серед*, *на*) їх — формами *біля* (...) *нього* та *до* (...) *них*.

Редакторська робота М. Рильського над своїми та чужими перекладами показова і повчальна — вона засвідчує критерії, з якими підходив великий майстер до мистецтва перекладного слова.